ISSN: 1304-4796
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Manisa Celal Bayar University Journal of Social Sciences
2026; 24 (1);17-29

Şer'iyye Sicilerine Göre Manisa'da Mülk Alım-Satımına Dair Örnekler

Züleyha Ustaoğlu[1,2]

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde kazalarda kadılar adlî, idarî ve belediye hizmetleri yürütmede en yetkili kişilerdir. Takip edilen bu işlere dair tüm işlemler kâtipler aracılığıyla şer'iyye sicil defterlerine kaydettirilmiş ve resmileştirilmiştir. Ayrıca kazada kadı, mülk alım-satım işlemlerinde noter olarak görev yapmıştır. Mülk alım-satım işlemleri sicil defterlerine hüccet adı altında kaydedilmekle birlikte Osmanlı şehirlerinde oldukça yoğun bir şekilde alım-satım işlemleri yapılmıştır. Kayıtlarda mülk alım satımları ilk olarak ev, dükkân, bağ/bahçe, han, değirmen şeklinde yer almıştır. XVII. yüzyılın ilk yarısında şehzade sancağı olan Manisa'da mülk alım-satımları şer'iyye sicillerine nasıl yansıdığı çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada Manisa şer'iyye Sicillerinden alım-satım hüccetlerinden örnekler incelenmiş ve Manisa şehrinde ev, bağ/bahçe, tarla, dükkân ve değirmen satışları değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme sonucunda şehirde mülklerin özellikleri ve değerlerini etkileyen durumlar, alım-satım işlemlerin kimler tarafından, hangi usuller ile yapıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece XVII. yüzyılın ilk yarısında Manisa şehrinde mülk alım-satım kayıtlarının Manisa hakkında araştırmacılara neler sunduğu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Manisa, mülk, alım-satım, şer'iyye sicilleri.*

Examples Of Property Purchase-Sale In Manisa According To Court Registers

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, qadı are the most competent persons in carrying out judicial, administrative and municipal services in district. All transactions related to these followed-up works have been registered and formalized in the court registry books through clerks. In addition, in the district, kadi served as a notary public in the purchase and sale of property. Although property purchase and sale transactions were recorded in the registry books under the name of *hüccet*, purchase and sale transactions were carried out quite intensively in the Ottoman cities. Property purchases and sales were first included in the records in the form of a house, a shop, a vineyard/garden, an inn, a mill. XVII. in the first half of the century, the subject of the study is how property purchases and sales in Manisa, which is the sanjak of the prince, are reflected in the court registers. In the study, samples of buying and selling offenses from the Manisa court registers were examined and sales of houses,

[1]İletişim yazarı: zuleyha.ustaoglu@cbu.edu.tr
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İTBF, Manisa/Türkiye, ORCID: 0000 0002 5690 9913.
(Makale Gönderim Tarihi: 10.01.2025 / Yayın Tarihi:27.03.2026)
Doi Numarası: 10.18026/cbayarsos.1617244
Makale Türü: Araştırma Makalesi

vineyards/gardens, fields, shops and mills in Manisa city were evaluated. As a result of the evaluation, it was tried to reveal the situations affecting the properties and values of properties in the city, by whom and by what procedures the purchase and sale transactions were made. Thus XVII. in the first half of the century, property purchase and sale records in the city of Manisa and what it offers us about Manisa were taken into account.

Keywords: *Manisa, property, purchase-sale, court registers.*

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde kadılar sadece mahkemede davalara bakmamışlardır. Buna ek olarak belediye, noter ve tapu işleri de kadıların sorumluluğundaydı. Bundan dolayı mülk alım-satımlarında kadılar bu yapılan işlemleri şer'iyye sicil defterlerine kaydederek bu işlemleri resmileştirmişlerdir (Ortaylı, 2017, s. 69). Hüccet kayıtlarının en önemli özelliği, yapılan işlemler için daha sonra taraflardan birinin itirazı durumunda işlemin kadı tarafından kayıt altına alınmasından dolayı hukuki bir delil olarak değerlendirilmesidir (Uzunçarşılı, 1988, s. 108; Akgündüz, 1988, s. 21-29; Kütükoğlu, 1984, s. 350-359). Bu kayıtlardan yola çıkarak birçok araştırmacının Osmanlı Devleti'nde yer alan mülk alım-satımları eserlerine konu olmuştur. İlk eser 1987 yılında Suraiya Faroqhi (Faroqhi, İstanbul, 2007) tarafından kaleme alınan "Men of Moderns Substance House Owners and House Property in 17th Century Ankara and Kayseri"dir. Eser daha sonra Hamit Çalışkan tarafından tercüme edilerek "Orta Halli Osmanlılar" ismi ile basılmıştır. Faroqi, eserinde ana kaynak olarak Ankara ve Kayseri'ye ait XVII. yüzyıl şer'iyye sicillerini kullanmış, bunun yanında çeşitli arşiv kaynaklarından, çalışmasını destekleyen kitap ve makalelerden yararlanmıştır. Yazar eserinde şer'iyye sicillerinde bulunan mülk satışlarını değerlendirerek ev, ev sahipleri ve satış meseleleri ile dönemin sosyo-ekonomisini ortaya koyması bakından dikkatte değer görülmektedir. Sonuç olarak yazar, Ankara ve Kayseri'de çok değerli evlerin varlığından dolayı bu şehirlerde yaşayan insanların ekonomik olarak yüksek düzeyde olduğu kanısına varmıştır. Bunun dışında 17. Yüzyılda mülk satışları üzerine Ruhi Özcan, Yasemin Çiftçi, Miraç Tosun, mülk satışları ve gayr-i menkuller ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalara göre Konya, İstanbul, Antep, Ankara ve Trabzon'da mülk satışları; ev, dükkân, bağ-bahçe, tarla, çiftlik gibi gayrimenkullerde toplanmıştır (Özcan, 1993; Çiftçi, 2020; Tosun, 2007). Ayrıca bu çalışmalara ek olarak mülk satışları konusunda birçok değerli araştırmacıların yayınları da bulunmaktadır (Bizbirlik, 2023, s. 515-527; Güldüoğlu, 2010, s. 70-84; Günay, 2012, s. 15-24; Halaç, 2012, s. 1437-1448; İnan, 1999, s. 103-124; Karakoç, 2015, s. 215-252; Karataş, 2013, s. 15-32; Koçak, 2010, s. 57-70; Kundakçı, 2019, s. 521-545; Öztürk, 2018, s. 503-520; Polat, 2019, s. 185-208; Şenel-Doğanay, 2018, s. 384-394).

Bu çalışma, XVII. yüzyılın ilk yarısına ait Manisa şer'iyye sicilleri ışığında meydana getirilmiştir. Eski çağlardan beri yerleşim yeri olan Manisa tarım ve ticaret konusunda oldukça gelişmiştir. Manisa ve çevresinin Osmanlı Devleti'nde de hem idari hem de ticari yönden önemi, kent ve çevresinin Saruhan Sancağı adıyla, XVII. yüzyıla kadar çoğunlukla şehzadeler tarafından idare edilmesinden de anlaşılmaktadır. Şehrin bu derece önemli

olması iktisadi açıdan hareketli bir yapıyı da beraberinde getirmiş böylece şehirde yaşayan halkın kadı huzurunda gerçekleştirdikleri alım-satımlar şer'iyye sicillerine de yansımıştır. Peki, XVII. yüzyıla kadar Şehzadeler tarafından idare edilmiş, XVII. yüzyılın başından itibaren diğer klasik Osmanlı sancaklarına dönüşen Saruhan Sancağı'nın merkezi Manisa'da ekonomik olarak neler olmuş? Teorik olarak ekonomik canlılığı kısmen kaybeden, üstelik Celâlî İsyanları'nın da etki altındaki Manisa'da durum nedir? Bu değişim Manisa'da mülk alım-satımlarına nasıl yansımıştır? Bu çalışmada bu soruların cevapları aranacaktır.

Manisa'ya ait 432 adet şer'iyye sicilinden günümüze ulaşan ilk sicil defteri H. 929, son defter ise H. 1328 tarihlidir. XVII. yüzyıla ait Manisa şer'iyye sicilleri 166 adet defter ile yüzyılın en fazla defter barındıran dönem olması, çalışmada bu tarih aralığının seçilmesinde önem arz etmiştir. Bu çalışmada, Manisa şer'iyye sicilleri ışığında Manisa şehrinde mülk alım-satım işleri içinde ev, bağ/bahçe, dükkân, değirmen satışları değerlendirilmiş XVII. yüzyılın ilk yarısını içeren sicillerden örnekler sunulmuştur. 1611 tarihli (Bursa, 2002), 1620 tarihli (Açıkel, 2019), 1629 tarihli (Karaaslan, 2007), 1630 tarihli (Çetin, 2013), 1639 tarihli (Atabey, 2014), 1650 tarihli (Yılmaz, 2005) Manisa şer'iyye sicillerinden yararlanılmıştır. Üzerinde çalışılmış bu şer'iyye sicillerine ulaşılmış olup, asıl metinlerinden tekrar taranmıştır. Sicil defterlerinde alım-satımı yapılan evin, bağın ya da dükkânın bütün özellikleri kaydedilmemiştir. Bu nedenle ele alınan dönemdeki fiyatlar üzerinden bir fiyat karşılaştırması, sınıflandırılması ya da değerlendirilmesi çok sağlıklı olmayacaktır. Bu nedenle çalışmada değişmeyen ve kayıtlarda geçen özellikler doğrultusunda bir değerlendirme yapılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

1.1. Evler

Evliya Çelebi 1672 tarihinde Manisa'ya geldiğinde şehrin Pus Dağı'n eteğinde doğudan batıya uzanan süslü bir şehir olarak kurulduğunu yazmıştır. Şehir 60 mahalle 6666 haneden oluştuğunu ve saraylar ile süslenmiş, başta başa kiremit örtülü, güzel iki ve tek katlı yapılardan söz ederek bu evlerin kale dağına doğru dizildiğini, evlerin pencereleri ve şahnişinlerinin hepsi şehrin kuzeyinde yer alan, ova içine akan Gediz Nehri'ne doğru konumlandığını anlatmıştır (Evliya Çelebi, 9. Kitap 1. Kısım, s. 77)[3]. Manisa'da alım-satımı yapılan evler için genellikle *menzil* tabiri kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan Manisa şer'iyye sicillerine yansıdığı kadarıyla Manisa evlerinin özelliği; avlu, oda, ahır, kiler, sofa, bahçe ve samanlık, fırın, çardak, kenifi (tuvalet), hane gibi bölümlerden oluşmakla birlikte evler kat durumuna göre tahtanî ve fevkanî olarak nitelendirilmiştir. Kayıtlarda geçen evlerin özelliklerinde tahtanî alt kat, fevkanî üst kat anlamında kullanılmış, evlerin üstlerinin kiremit ya da toprak örtülü olduğu belirtilmiştir. Alım-satım işlemlerinde evlerin hangi mahallede olduğu, evin konumu olarak yola ya da çarşıya

[3] Evliya çelebi seyahatnamesinde Manisi için oldukça değerli bilgiler vermesi yanında Manisa'ya ait bazı sayılarda muhtemelen yuvarlama ya da tahmin yoluna gittiği görülmektedir. 1676 yılına ait sicil defterlerinde 54 adet mahalle tespit edilmiş (Uluçay, 1944, s. 412) ve Evliya Çelebiden 10 yıl önce yapılan avarız tahririne göre 3700 gerçek hane kaydedilmiştir (Emecen, 1989, s. 220)

yakınlığı ve kaç adet odasının olduğu ve damının kiremit ya da toprak örtülü olması fiyatların belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin İbrahim Çelebi mahallesinde dergâh-ı ali müteferrikalarından Mehmet Ağa bin Abdullah, Halil ibn Hamza'ya iki oda ve tek katlı toprak örtülü evi ve evin dışında yer alan fırını, avlusu ve burada bulunan ağaçlık alanı 18.000 akçeye *bey'i bat* (kesin) satış yapmıştır (MŞS 61: 67/1). Aslında burada iki odalı tek katlı bir evden bahsedilmesine rağmen oldukça iyi bir fiyata satılmıştır. Buna benzer Enarlıca mahallesinde varisi olmayan Rukiye binti Nasuh'un vefatı ile beyt'ül-male kalan iki oda ve tek katlı toprak örtülü eve çardağı, fırını avlusu ile 5000 akçeye Mahmut'a satılmıştır (MSŞ 61: 125/5). Benzer iki evin fiyat farkının çok olması evin bir tarafının yol olması ya da büyüklüğü ile alakalı olmalıdır. Ev satışları nedenleri arasında kişinin borcunu ödemek için de evini sattığı ya da borcuna takas ettiği görülmüştür. Lala Paşa Mahallesi'nden vefat eden Hacı Muslu bin Yusuf evinin zamanında 1000 akçe borcuna karşılık karısı Ümmihan'a satmıştır. Eşi kendisine olan 5000 akçelik borcundan bu rakamı silmiştir (MŞS 100: 76/3). Benzer ör. bkz. MŞS 61:119/6; MŞS 100:125/2. Ayrıca kişilere miras olarak kalan evlerde birçok hisse sahipleri olmakla birlikte genellikle bu evler varisleri tarafından satışa çıkarılmış ve alıcılar yine bu hisse sahiplerinden olmuştur (MŞS 61:15/2; MŞS 100:132/3,133/2).

XVII. yüzyılda Osmanlı'da mülk alım-satımlarında kullanılan para birimi şer'iyye sicillerine dayanan araştırmalara göre şehirlere göre değişiklik göstermiştir. Özcan, Konya ve Antep ev satışlarını incelediğinde Konya'da ev satışların çoğunluğun akçe ile yapıldığını bunun yanında esedî guruş[4] ve az miktarda riyal-i guruşun da kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yazar, Faroqhi'nin Ankara ve Kayseri için yaptığı çalışmayı da örnek göstererek Ankara'nın Konya gibi payitahta yakın olduğunu, bundan dolayı otoritenin daha fazla hissedildiği, daha da önemlisi halkın güvenlik yönünden endişe duymadığı gibi nedenlerden dolayı akçenin fazla kullanıldığını açıklamıştır. Ancak tüm bunlara rağmen yabancı paraların kullanımı sikke tashih tarihine yakın olduğuna da dikkat çekmiştir. Manisa için durum oldukça farklı olmamakla beraber daha fazla yabancı para biriminin kullanılması ve bunun dönemin sonlarına denk gelmesi, şehirde ticaretin canlı olması ve para akışının fazla olması gibi nedenler de söylene bilinir.

Manisa'da Müslim ve Gayrimüslim halk farklı mahallelerde yaşamalarına rağmen bu mahalleler keskin sınırlar ile ayrılmamıştır (Emecen, 1989, s. 86). Şehirde XVI. yüzyılda sadece yahudi mahallesi (A'malar Mahallesi) bulunurken 1660'ta iki adet ermeni (Ermeniya-ı Bala, Ermeniya-ı Sufla), rum mahalleleri bulunarak yahudi mahalle sayısını geçmiştir. Yahudiler Manisa'ya geldiklerinde vakıf odalarında kalmış ve buraları sadece kalacak yer olarak değil ayrıca dükkân ve depo olarakta kullandıkları görülmektedir. Ancak Yahudiler 10-15 yıl sonra kendilerine ait müstakil evlere sahip olmuşlardır (Emecen, 1997, s. 47). Duka veled-i Manol Çaprastlar Mahallesi'nde iki bab tahtanî ve fevkanî mahzeni olan mülk evleri Kasandıra binti Moddi'ye 23.000 akçeye satmıştır (MŞS 14-42/7). Ayrıca bu mahallede ev alım-satımları sadece Gayrimüslimler arasında değil, Müslümanlar

[4] Çalışmada, şer'iyye sicillerinde verieln örneklerde, belgenin orijinal diline sadık kalınarak *guruş* terimi kullanılmıştır.

arasında da gerçekleşmesi, mahallede Müslim ve Gayrimüslimlerin birlikte yaşadığı sonucunu çıkarmaktadır (MŞS 48: 44/1).

1.2. Dükkânlar

İncelenen şer'iyye sicillerde yer alan dükkân satışları dönemim ekonomik özelliklerine ait birçok bilgiyi barındırması bakımından son derece önem arz etmekle birlikte Manisa çarşı esnafının yerleşim yerlerinin ve hangi ticari faaliyetlere sahip olduklarını göstermesi açısından da iyi bir arşiv kaynağıdır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Manisa esnafı hakkında önemli bilgiler vermiş, Manisa ve Karaköy'de toplam 3.030 dükkânın olduğunu ve kârgir yapılı bedesten ve Yeni Bedesten 'in bulunduğunu ve buralarda değerli kumaşlar, eşyalar, giyecek ve diğer ihtiyaçların bol bol yer bulunduğundan bahsetmiştir (Evliya Çelebi, 2011, s. 85). Şer'iyye sicillerinde incelenen dönemde Attarce Çarşısı, Bezzazlar Sûku (Çarşısı) Bogasiciler Çarşısı, Esvak Çarşısı, Sağrıcılar Sûku, Saraçlar Sûku, Temürciler Sûku, Pabuççular Sûku, Sultaniye Sûku, Pirinççiler Sûki, Balık Pazarı, Debbağhâne gibi çarşılar bulunmakla birlikte Tahte'l-kal'a mevkide ve Karaköy çarşısında ve bazı mahalle aralarında da dükkânların varlığından söz edilmiştir (MŞS 14; MŞS 48; MSŞ 79; MŞS 61; MŞS 64; MŞS 100).

Şer'iyye sicillerinden de görüldüğü üzere ayrıca Manisa'nın tarım ve ticaret şehri olması nedeni ile birçok esnaf gruplarını bünyesinde barındırması dükkân satışlarına da yansımıştır. Dükkân satışlarında öncelikle dükkânın hangi esnaf koluna hizmet ettiği kaydedilmiş ve sınırları detaylı bir şekilde yazılmıştır. Manisa'da dericilik (debbağlık) önemli olmakla birlikte 1660 senesinde şehirde 16 kişi bu mesleği yapmıştır. Debbağ dükkânları, debbağcılık için su gerekli olduğundan Manisa'da Akbaldır ve Serâbâd dereleri etrafında yer almıştır (Uluçay, 1942, s. 71). Akbaldır debbağhanesinde işlenen sahtiyan ve meşin Serabad debbağhanesinde ise siyah ve beyaz meşin o dönemde oldukça ünlüdür (Bizbirlik, 2023, s. 678). Receb bin Mustafa Bey Akbaldır deresinde vaki' debbağ dükkânın 4/1 hissesini 5250 akçeye satın almıştır (MŞS 61:18/1; 28/8; 83/3). Dere Mahallesi'nden debbağlık yapan el-Hac Mahmud bin Ahi evini ve debbağ dükkânını el-Hac Süleyman bin Ahmed'e bir sene vade ile 38.000 akçeye satmıştır (MŞS 48: 39/4; MŞS 14: 19/1). Serabad Mahallesi'nde vefat eden Habib bin Turgut'un geriye bıraktığı borçları için kız kardeşleri ve annesi kendilerine kalan 1 bab derici dükkânını 6000 akçeye satmışlardır (MŞS 14: 13/4).

Manisa'da dericiliğin yanı sıra kahvehane işletmeciliği de oldukça önem arz etmekle birlikte Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde de konu edilmiştir. Evliya Çelebi, Karaköy'deki kahvenin eşi ve benzerinin olmadığını, Tahtakale kahvelerinden daha hoş ve kahvehanelerin bin bir çeşit kuş sesleri ile dolu olduğunu, düşkün âşıkların birbirleri ile can sohbeti ettikleri ve büyük toplantı yerleri olduğundan bahsetmiştir (Evliya Çelebi, 2011, s. 86). Şer'iyye sicil kayıtlarında çoğunlukla Karaköy mevkideki kahvehaneler geçmesi yanında Torlu köyünde 1 oda kahvehaneyi Dergâh-ı ali Çavuşlarından Ali çavuş 14.000 akçeye satın aldığı görülmüştür (MŞS 14: 8/8). Ayrıca alım-satım kaydına ek olarak

sicillerde kahveci lakaplı birçok insanın ismi geçmesi kahvehanelerin varlığına ve yaygınlığına işarettir.
Adala sakinlerinden Nasuh Çelebi Sultan Murad Han dükkânları tarafında bulunan 1 bab habbaz (fırın) dükkânı ve iki bab fevkani odaları ve kazaz dükkânının 240 guruşa Durmuş Bey'e satmıştır. Bu dükkânların içinde dükkâna ait alet ve edevatlarına bulunması hâlihazırda buraların aynı şekilde çalıştırıldığı göstermektedir (MŞS 64: 47/2). Habbazların yanında kirdeci (pideci), börekçi olarak da işletilen dükkânlar alım-satım yapılmıştır (MŞS 48: 13/1; 4/2). Manisa birçok çarşı bulunmakla birlikte haffaflar çarşısı yer almıştır. Burada bulunan haffaf dükkânını bey'-i vefa yolu ile 15.000 akçeye satılmıştır (MŞS 48: 29/2; 73/4). Ayrıca aynı çarşıda bulunan mesci dükkânı ise 3.000 akçeye alım-satımı yapılmıştır (MŞS 64:56/2).
Osmanlı Devleti'nde vakıflara ait ev ya da dükkânların harap hale gelmesi ve tamiri için kaynak bulunamadığı durumlarda bu mekânların icar (kiralama) şeklinde verildiği görülmüştür. Böylece vakıf kendisine ait olan mekânı âtıl duruma gelmesinin önüne geçerek lehine bir durum oluşturmuştur. Şer'iyye sicillerinde yer alan kayıtlarda *sakfı ve cedarı benim mülküm* şeklindeki açıklamalar dükkânın herhangi bir vakfa ait olduğunu göstermekle birlikte her sene ödenen akar ile kiracı olduğunu kanıtlamaktadır (Özcan, s. 93; Bkz. MŞS 100-4/3, 12/3). Dükkân alım-satımlarında diğer mülk satışları gibi fiyatlara müdahale edilmemiş ve dükkânların fiyat ya da değerleri piyasa şartları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Gayrimüslim kişiler diğer mülklerde olduğu gibi dükkân alım-satımlarında da yer almıştır. Esnaf grupları satış hüccetlerinde dükkânın yeri tarif edilirken Gayrimüslim dükkânları ile Müslim dükkânlarını sayması Müslim ve Gayrimüslimin iç içe bir çarşıda olduğunu göstermesi bakımından son derece önem arz etmektedir (MŞS 79: 46/1;76/5). Adı geçen sicillerde değirmen alım-satımlarına ait kayıtlar görülmekle birlikte bunlar bazen normal (MŞS 64: 95/3; MŞS 79: 51/1) satış bazen hisse satışlarıdır (MŞS 79: 15/1; 66/1).

1.3. Bağ/Bahçe Tarlalar (Yoncalık-Çayır)

Bağ/bahçe, tarla alım-satımlarında fiyatların belirlenmesinde, arazinin içinde ev olması ve ona bağlı müştemilatın bulunması ayrıca arazinin suyu olması, konumunun yola yakın bulunması vb. etkenler söz konusu olmuştur. Şer'iyye sicillerindeki bağ/bahçe ve tarla alım-satım kayıtları yine evlerde olduğu gibi konumu yazılmış daha sonra o dönemdeki piyasa değerinden fiyatlandırma yapılmış, ayrıca arazinin ölçü birimi olarak dönüm ve evlek kullanılmıştır. Bağ-bahçe ve tarla satışları *bey'-i bât* (kesin satış) şeklinde yapılmıştır. Sözü edilen satışlarda bağ-bahçe ve tarla yerleri, döneminde herkes tarafından bilinen yerlere yakınlığı, Sultan Korusu, Kirdeci Köprüsü kurbu (yakını), Kapukaya kurbu, Makaralı Kuyu kurbunda (124-106/1), Karaçay kurbu (124- 72/3) Horos Köy kurbunda (124-74/2) Çanlı Kuyu kurbu (124-78/4) Akçaağaç mevzi (yerinde) (100-4/2), şeklinde tarif edilmiştir. Örneğin Sultan Murad Han yaptırdığı camii ve imaret evkafından Kafirboz Vakfı dâhilinde vaki bir tarafı Sinan zimmî bağı ve bir tarafı Andreya zimmî bağı ve bir tarafı Durmuş bağı ve ba'zen Köse zimmî bağı ve ba'zen tarik-i âm ile mahdud ve mümtaz

2 dönüm bağı, Duka'ya 600 akçeye satmıştır. Şer'iyye sicillerinde Sultan korusunda 60 dönümlük çayırlık 1000 akçeye satılmıştır (MŞS 48:21/2). Diğer mülklerde olduğu gibi borçlara karşılık kişilerin bağlarını da sattığı görülmüştür. Luca adlı zimmî babası ölünce borçlarını ödemeye parası yetmeyince içinde zeytin, incir ve badem ağacı olan bağı yine zimmî olan Yorgoç veled-i Yani'ye 2.000 akçeye satmıştır (MŞS 14: 49/2).

2. MANİSA MÜLK SATIŞLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Osmanlı Devleti'nde mülk alım-satımlarında fiyatlara müdahale edilmemiş şer'iyye sicillerinde mülklerin fiyatlandırılmasına dair bilgiler yeterince mevcut değildir ancak bir analiz yapıldığında genel kanaatlerden yorumlar yapılabilmiştir. Manisa için evlerin fiyatlandırılmasındaki faktörler, evin büyük bir alanda bulunması ve müştemilatının olması, ayrıca oda sayısı ve evin katlı olması gibi nedenler sayılabilmektedir. Ancak başka bir durum ise güvenlik ve asayişin sağlanabilirliği yönünden evlerin daha korunaklı olan iç mahallelerde olması, alım-satım fiyatına etki ettiği düşünülmüştür. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu Celâlî isyanları ve bunun sonucunda gerçekleşen *büyük kaçgundan* Manisa da etkilenmiştir. Demir'in yaptığı çalışmada 1600-1650 yılları arasında 31 adet köyden kaçgundan sonra sadece 3 tanesinin kaldığı ve buradaki nüfusun bir bölümünün farklı yerlerde iskân girişiminde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Demir, 2017, s. 18.) Ayrıca White, "İsyan İklimi" çalışmasında Manisa nüfusunun 13.000'den 20.000'e çıktığından söz etmekledir (White, 2012, s. 345).

Manisa şehri için 1612 tarihli şer'iyye sicilinde satışı yapılan en pahalı ev Çarprastlar Mahallesi'nde iki katlı ve mahzeni bulunan bir Gayrimüslim evidir. Sözü edilen ev 23.000 akçeye başka bir Gayrimüslime satılmıştır (MŞS 14: 42/7). Aynı tarihlerde Çarprastlar Mahallesi'ne komşu olan Yarhasanlı Mahallesi'nde ise aynı durumdaki ancak mahzeni bulunmayan evin satış fiyatı 10.500 akçedir (MŞS 14: 6/3). Sicillerdeki kayıtlarda satışı yapılan evlerin ayrıntılı özellikleri açıklanmamakla beraber, oda sayıları, yapı malzemeleri ve çevresi hakkında bilgiler sunmuştur. Bundan yola çıkarak yukarıda iki evin ayırt edici özelliği mahzeni bulunması ve bununda satış fiyatına yansıdığı görülmüştür. 1621 tarihli defterde yer alan Karahisar Mahallesi'nde 32.000 akçe ile bir ev satışı gerçekleşmiştir (MŞS 48: 64b/1). Karahisar Mahallesi Karakuyu'nun eserinde (Karakuyu, 2007, s. 19) yer alan haritaya göre kalenin hemen yanında yer almaktadır. Mahallenin konumu güvenlik açısından iyi bir yerde bulunması ve büyük mahallelere yakın olması satış ücretlerin artışına neden olabileceğini düşündürmektedir. 1650 yıllarında aynı mahallede bir avlu içerisinde 2 odalı ve çardağı olan bir ev 6.500 akçeye satılmıştır (MŞS 100: 8/2). Bu veriler ev satışlarındaki fiyat farkların sadece bir nedene bağlı kalmaksızın birçok faktörün etken olduğunu göstermiştir. Sözü edilen yıllarda en yüksek ev satışı Gürhane Mahallesi'ndeki iki katlı, dört odalı bir avlusu ve dut ağacı bulanan evin 16.000 akçeye satılmasıyla gerçekleşmiştir. Ancak burada dikkat çekici bir durum da 1650 yıllarına ait şer'iyye sicillerinde mülk alım-satım işlemlerinde kullanılan para birimlerinin farklı oluşudur.

Manisa'da alım-satım işlerinde akçenin yerini riyal-i guruş ya da esed-i guruş[5] almaya başlamıştır. Bu para birimleri Osmanlı Devleti'nde hâlihazırda olan paralar olsa dahi akçenin değer kaybetmesi ile daha fazla kullanır duruma gelmiştir (Pamuk, 2002, s. 458). 1650 yılına ait sicil kayıtlarında satışların bir kısmı esedi guruş ile yapılmıştır. Bunlardan Karahisar Mahallesi'nde 2 oda kiremit örtülü ev, 2 yan çardak, bir orta çardak, fırın, kenifi, ağaçları ve avlusu bulunan ev 200 riyal-ı esedi guruşa satılmıştır. Hatice Hatun tarafından vekil aracılıyla alınan bu evin yine yüksek fiyatlı olması, evin büyüklüğü ile alakalı olduğu düşünülebilir (MŞS 100: 86/1). Ev alım-satımlarında olduğu gibi diğer mülklerin alım-satımlarında bazı hususlar dikkat çekicidir. Manisa şer'iyye sicillerinde dükkân alım satımları oldukça fazla yapılmıştır. 1611 tarihli Manisa sicil defterinde Saraylar Mahallesi'nde derici dükkân satışları yapılmış bir oda derici dükkânı 6.000 akçe, odası belli olmayan başka bir derici dükkânı 3.300 akçeye satılmıştır. Aynı mahallede yer alan iki derici dükkânın arasındaki iki kat fark olması yüksek ücreti dükkânın içinde dericilik işi için kullanılan alet ve edevatın bulunması ile alakalı olduğu düşünülebilir. Ayrıca aynı kayıtta dükkân satışı kişinin muhallefâtından borcuna karşılık satıldığı anlaşılmıştır (MŞS 14: 7/8-19/2). XVII. yüzyılda üç büyük çarşıya sahip Manisa şehrinde birçok meslek grubuna ait dükkân alım-satımları şer'iyye sicillerinde yer almıştır. Bu alım-satım kayıtları dönemin Manisa'sında yer alan meslekleri göstermesi bakımından son derece önemli olmakla beraber dükkânların alım-satım işlemleri de araştırmacılara birçok bilgiler sunmuştur. Dükkân alım-satımlarında fiyatlandırma evlerde olduğu birçok nedenler söz konusu olmuştur.

Dericilik yüzyıllardır Manisa'da icra edilen mesleklerden biri olmuştur. 1630 yılında ait sicilde Sarraçlar çarşısında bir haffaf (ayakkabı) dükkânı 15.000 akçeye satılmıştır (MŞS 48: 73/4). Aynı yıllarda bir Manisa çarşısında abacı sukunda olan bir bab abacı dükkânı 2.000 akçeye satılmıştır. Bu kayıttan Manisa'da bulunan çarşılarda aynı amacı güden dükkânların birbirine yakın yerlerde olduğu anlaşılmaktadır (MŞS 61: 75/2). Aynı sicilde takkeciler çarşısında bir dükkân satışı yapılmış ancak ne dükkânı olduğu hakkında bilgi verilmemiştir. Bunun nedeni dükkânın aynı amaca hizmet eden takkeci dükkânı olmasıdır. 1640 yılında ise *bey'i bat* (kesin) satışların yanında kişinin borcuna karşılık sahip olduğu

[5]Osmanlı Devleti'nde kullanılan para birimi. "Hollandalıların "rex daller" ismiyle bastırdıkları paraya Osmanlılar üzerinde aslan remi olması nedeniyle "aslanlı kuruş" ya da "esedî" adını vermişlerdir. Esedî Osmanlı Devleti'nin güney eyaletlerinde "köpekli" anlamında ebûkelb takma ismiyle anılırdı. XVII. yüzyılda riyal kuruş 80 akçe, aslanlı kuruş 70 akçeye karşılık geliyordu. II. Süleyman tahta geçtiğinde cülûs bahşişi olarak iç hazineden çıkardığı altın ve gümüş eşyaların eritilmek suretiyle para bastırmaya karar verilmiş bu amaçla IV. Mehmet'in Venedik asıllı mühtedi Cerrah Mustafa'ya aslanlı kuruş model seçilerek mekanik darphanede Türk kuruşu bastırmıştır. Sözü edilen kuruşun üzerinde aslan olmadığı halde "esedî kuruş" adı verilmiştir. Darphane kayıtlarında esedî kuruşun basılması 9 Mayıs-31 Aralık 1701 tarihlerinde görülmektedir. 8,2 (26,39 gr.) dirhem ağırlığındaki kuruştan 1.308.936 adet basılmış ayrıca 6,25 dirhem ağırlığında zolota da darp edilmiştir. İlk kuruşların bir kese ağırlığı yani 500 kuruş 4060 dirhem ağırlığında basılmıştır. 1 adetin ağırlığı 8, 12 dirhem (26,04 gr.) olmalıdır. Kuruşun rayici 120 akçe (40 para), zolotanın 80 akçe (26 para 2 akçe) idi. Sözü edilen iki kuruşun birbirlerine nisbeti 2/3'tür ancak 1717'den sonra ise kuruş 120 akçede kamış, zolota 90 akçeye çıkarılması ile kur nisbeti 3/4 olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Sahillioğlu, 1995, s. 368-369.

dükkânları vermesi ve bu durum sicillere kaydedilmiştir (MŞS 79: 99/2). Sicillerde bazı dükkânlar daha detaylı açıklanırken bazıları sadece *dükkânımı bey'i bat* şeklinde kaydedilmiştir. 1650 yılına ait bir kayıtta bezzazlar çarşısında olan kepenkli bir bab kiremit örtülü dükkânını 48 adet riyali guruşa satmıştır. Hemen hemen bütün şer'iyye sicil defterlerinde dükkân alım-satımı yer almıştır. Dükkân alım-satım işlemlerinde Müslim-Gayrimüslim ayrımı yapılmaksızın her iki taraf içinde kayıtlar görülmektedir. Ancak bu durum kadın-erkek dükkân alımları içinde geçerli olsa da dükkân sahibi olan kadınların bu işle uğraştıkları konusunda bir veri söz konusu değildir.

XVII. yüzyılın ilk yarısında Manisa şehrinde bağ/bahçe alım-satım işlemleri de sicillere yansıyan kayıtlardır. Sicillerde bağ/bahçe yerleri genel olarak şehrin biraz dışında olduğu ama şehirde oturan kişilere ait olduğu görülmüştür. Buna göre şehirde yaşayan kişiler karyelerde ya da onlara yakın bölgelerde bağ/bahçe alım-satımı yapmıştır. 1612 yılında Danişmend Halil Mahallesi sakinlerinden Rıdvan, Kartak Köyü'nün alt tarafında yer alan sekiz dönüm bağını 12.000 akçeye Ali'ye satmış ancak diğer mülklerde olduğu gibi bunun yedi bin akçesi el Hac Mestan'a olan borcuna, üç bin akçesi Hüsrev Ağa Vakfı'na olan borcuna verildikten sonra eline sadece iki bin akçe kalmıştır (MŞS 14: 54/4). Sözü edilen sekiz dönümlük bağ için sadece sınırları tarif edilmiş, bağın güney tarafı yol, kuzey tarafı Balcı bağı, doğu tarafi Hasan bağı ve batı tarafı ise Hacı bağına sınır olup Kartak Köyü'nün alt tarafında olduğu bilgisi yer almıştır. Bir başka bağ alım-satımı ise Müslüman kadınlar arasında olmuştur. 1620 tarihli Manisa şer'iyye sicilinde yer alan kayıta göre Davud Fakih Mahallesi'nden Rahime, Kirdeci köprüsü yakınında bulunan tahminen bir dönümlük bağını 2.700 akçeye Fatma'ya satmıştır. Bu bağı tarif ederken diğer hüccetlerde olduğu gibi sınırlarını belirlemek için sözü edilen bağın hudutlarında yer alan bilindik alanlar kaydedilmiştir (MŞS 48: 17a/2). Başka bir kayıtta erkek ve kadın arasında da mülk alım-satımın yapıldığı karşımıza çıkmıştır (MŞS 100: 71/3). Bağ alım-satım işleri Gayrimüslimler ile Müslümanlar arasında da gerçekleşmiştir. 1640 yılında Manisa Aşağı Ermeni Mahallesi sakinlerinden gerçekleşen bağ alım-satımı Andres sözü edilen mahalle yakınında içinde iki katlı evi ve çardağı olan üç dönüm mülk bağını Mehmet Beşe'ye seksen kıt'a riyal-i guruşa satmıştır. Bu kayıtta görüldüğü gibi bir Gayrimüslim bağını Müslüman bir kişiye satmıştır ancak tam aksi durumda söz konusu olması bakımından önem arz etmektedir. Zeytüncük Mahallesi'nden İbrahim şahitleri huzurunda Kirdeci köprüsü bağlarında iki dönüm mülk bağını 3300 akçeye Ermeni Yeter'e satmıştır (MŞS 61: 77/4). Mülk alım satımlarımda alışverişin Müslim-Gayrimüslim arasında olduğu gibi sözü edilen bağların yerleri tarif edilirken Müslim ya da Gayrimüslim bağlarının yan yana olduğu görülmektedir (MŞS 64: 23/2; MŞS 100: 101/3).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Manisa şer'iyye sicillerinde yer alan alım-satım işlemlerine bakıldığında, satışların bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Buna karşı bu alım-satım işlemlerinde uygulanan fiyatlar farklılıklar göstermektedir. Bu şekilde bir farklılığın oluşmasında birçok sebep söz konusudur. Sözü edilen dönemde Anadolu'yu etkisi altına alan karışıklık Manisa'yı da

etkilemiş taşradaki birçok kişi şehre ya da başka güvenli yerlere göç etmek durumunda kalmıştır, bu durum şehrin ekonomisine de yansımıştır. Ayrıca Manisa'nın hem siyasi bir sancak olması hem de bereketli toprakların üzerinde bulunması buradaki taşınmaz malların değerlerini yükselmektedir. Ayrıca ticaretin de yoğun yapılması başka bir açıdan Manisa'nın önemini ortaya koymaktadır.

XVII. yüzyılın ilk yarısına ait şer'iyye sicilleri sınırlı bilgiler sunmasına rağmen yine de Manisa için bir fikir oluşturabilecek bazı özellikleri barındırmaktadır. Buna göre; Manisa'da tek katlı evler yaygın olmakla birlikte çift katlı evler de görülmektedir. Evlerin bir avlu içinde ve bahçeli olması ise tüm evlerin özelliğidir. Dükkânlar ise aynı iş kollarına ait olanlar belli çarşılarda toplanmış ve birkaç farklı çarşı oluşturmuştur. Manisa'da özellikle debbağcılık (dericilik), kahvehanelerin oldukça yaygın olduğu gözlenmiştir.

Manisa'da satışların geneli *bey'i bat* (kesin) satış şeklinde yapılmıştır. En çok alım-satım yapılan taşınmaz mal ev olmuştur. Alım-satımlar Müslim-Müslim, Gayrimüslim-Gayrimüslim arasında olduğu kadar Müslim-Gayrimüslim tebaa arasında da karşılıklı olarak gerçekleşmiştir. Bu işlemlerde kadınlar vekil kullanmak suretiyle bulunmuş, Manisalı kadınlar vekâlet için ilk olarak eşleri, akrabaları daha sonra ise toplumda saygın kişileri seçmişlerdir. Kadınların sadece ev satışlarında değil dükkân, bağ/bahçe alım-satımlarında yer aldığı görülmüştür. Ayrıca veraset yoluyla yapılan alım-satımlarda kadınların yanı sıra vasisi olan çocukların mallarını satmak için de vekil kullanılmıştır. Bu hukukî tasarruflar ile müteveffanın borcunun verilmesi ya da kalan yetimlerin nafakalarını karşılama yoluna gidilmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

Açıkel, T. (2019). *48 Numaralı (130/1620) Tarihli Manisa Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi.* (Yüksek lisans tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Akgündüz, A. (1988). *Şer'iyye Sicilleri*, I, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Atabey, H. (2014). *Manisa'nın 79 Numaralı Şer'iyye Sicil Defteri (H.1049-1050) Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*. (Yüksek lisans tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Bizbirlik, A. (2003). "Şer'iyye Sicillerine Göre Manisa'da Gayrimenkul Alım-satım üzerine Tespiler" (1024-1028,1615-1619,) 4. International Mediterrancan Scientifie Research and Innovation Congress, Adana, 515-527.

Bizbirlik, A. (2023). *Manisa'da Deri İşleyen Esnaf ve Metalar Üzerine*. Ed. Prof. Dr. Nurettin Gülmez Doç. Dr. Nejdet Bilgi, Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Bursa, F. (2002). *Manisa'nın 14 Numaralı H. 1002 Tarihli Şey'iyye Sicil Defteri (Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi)*. (Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Cin, H.- Akgündüz, A. (1990). *Türk Hukuk Tarihi*. C. II, İstanbul: Timaş Yayınevi.

Çetin, S. (2013). *64 No'lu Manisa Şer'iyye Sicili, Manisa Celal Bayar Üniversitesi*.(Yüksek lisans tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Çiftçi, Y. (2020). *Osmanlı İstanbul'unun İki Asırlık Gayrimenkul Portesi*, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.

Emecen, F. (1989). *XVI. Asırda Manisa Kazası*. Ankara: TTK Yayınları.

Emecen, F.(1988). Evliya Çelebinin Manisa'ya Dair Verdiği Bilgiler, *Türklük Araştırma Dergisi,* S. 4, 215-223.

Emecen, F. (1997). *Unutulmuş Bir Cemaat Manisa Yahudileri*. İstanbul: Eren Yayınları.

Evliya Çelebi. (2011). *Seyahatnamesi*. 9. Kitap, İstanbul: C. 1, Haz. Seyit Ali Kahraman, YKY.

Faruqhi, S. (2014). *Orta Halli Osmanlılar*. 2. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Demir, A. (2017). Osmanlı Devleti'nde Yörükler ve Yerleşiklerin Kavgası; Kayıp Köyler Meselesi. *Akademik Bakış*, 11(21), 19.

Güldüoğlu, E. (2010). Şer'iye Sicillerine Göre Kayseri'de Mülk Satışları Üzerine Bir Değerlendirme (1678-1679). *History Studies*, Volume, 2/2, 70-84. **DOI:**http://dx.doi.org/10.9737/hist_134

Günay, R. (2012). Şer'iye Sicillerinde Mülk Alışverişleri: Kullanılan Usul ve Dil. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, S. 27, 15-24.

Halaç, H. H. (2012). 45 Numaralı Konya Şeriyye Sicil Defterindeki Menzil Satışları Işığında Yol Ağları Ve Kat Sayısına Göre Konut Tipolojisi (1714-1715). *Turkish Studies*, Volume 7/3, Summer, 1437-1448. **DOI:** http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3662

İnan, K. (1999). "1831 Nolu Şer'iye Siciline Göre 17. Yüzyıl Ortalarında Trabzon'da Mülk Satışları". *Türk Dünyası Araştırmaları*, Haziran, S. 120, 103-124.

Karakuyu, M. (2007). Manisa Şehrinde Mahallelerin Tarihsel Gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 4, S. 2, 1-20.

Karakoç, İ. (2015). İzmir 29-30 No'lu Şer'iyye Sicillerinde Yer Alan Kayıtlarda Kesin Satış (Bey'-i Bât) Akdi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 21, S. 2, Özel Sayı Mehmet Âkif Aydın'a Armağan, 215-252.

Karaslan, A. (2007). *1039-1040 (1629-1630) Yıllarına ait 61 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*. (Doktora tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Karataş, A. İ. (2013). XVIII. Yüzyılda Bursa'da Gayrimüslimlerin Mülk Alım-Satımları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 2, 15-32.

Koçak, Z. (2010). Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılda Ayntab ve Çevresinde Gayrimenkul Satışları (1600-1650). *History Studies* Volume, 2/2, 57-70. **DOI:**http://dx.doi.org/10.9737/hist_106

Kundakçı, S. (2019). Kastamonu'da Mülk Edinme Yöntemleri:Satış-Müzayede-Mübadele ve Hibe (1673-1702). *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 19, S. 2/Yaz, 521-545. **DOI:**https://doi.org/10.11616/basbed.v19i47045.548204

Kütükoğlu, M. (1984). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.

Manisa Şer'iyye Sicilleri; 14, 48, 61, 64, 79, 100 numaralı

Ortaylı, İ. (2017). *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*. İstanbul: Kronik Yayınları.

Özcan, R. (1993). *17. Yüzyılda Konya'da Mülk Satışları ve Fiyatlar (1640-1665)*. (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Öztürk, T. (2018). Trabzon Kadı Sicillerindeki Fiyat Kayıtları (1735-1745): Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, C. V., 503-520.

Pamuk, Ş. (2002). "Kuruş" maddesi, TDVİA, C. 26, s. 458-459.

Polat, M. (2019). 14 Numarallı Şer'iyye Siciline Göre 1670 Yılında Konya'da Gayrimenkul Satışları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Nisan, 185-208. **DOI:** 10.16992/ASOS.14899
Sahillioğlu, H. (1995), "Esedî" maddesi, *TDVİA*, C. 11, 368-369.
Şenel, Ş.-Doğanay, P. (2018). 1703 Numaralı Şer'iye Siciline Göre Rodoscuk'ta Mülk Satışları. *Social Science Studies*, C. 6, S. 4, 383-394.
Uluçay, Ç. (1942). *XVII. yüzyılda Manisa'da Ziraat, Ticaret ve Esnaf Teşkilatı*. İstanbul: Ay Matbaası.
Uluçay, Ç. (1944). *XVII. Asırda Manisa'da Eşkiyalık ve Halk Hareketi.* İstanbul: CHP Manisa Halkevi.
Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nde İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
Yılmaz, C. (2005). *H. 1060-1061/M. 1650-1651 Tarihli 100 Nolu Manisa Şer'iyye Sicili* (Yüksek lisans tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa). Erişim adresi: http://tez2.yok.gov.tr/

Ekler

Tablo 1: Manisa'da satışı yapılan ev örnekleri

Tarih/Mah.	Kat sayısı	Avlu	Sofa	Fırın	Dam	Kenefi	Çardak	Oda sayısı	Kiler	Mahzen	Ahır	Fiyat (akçe)
1612/Çaprastlar	2	-	-	-	-	-	-	2	-	+	-	23.000
1612/Hüsrev Ağa	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1.200
1612/Nişancı	1	-	-	-	-	-	+	1	-	-	+	11.000
1621/Çaprastlar	1	+	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2.000
1621/Karahisar	2	+	+ 2	+	+	+	-	4	+	-	+	32.000
1621/Dilşikar	2	+	+	-	-	-	-	2	-	-	-	28.000
1630/Ayn-ı Ali	1	+	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2800
1630/Hacı İlyas Sagir	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2	170 kamil-i kuruş
1630/ Yarhasanlar	1	+	-	+	-	-	-	3	-	-	+	7.900
1630/El Hac Yahya	1	+	-	-	-	-	+	2	-	-	-	5500
1630/Göktaşlı	1	+	-	-	-	+	+	2	-	-	+	17000
1630/Yenice	1	+	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2300
1640/Danişmend Halil	2	+	-	-	-	-	+	3	+	-	-	185 riyal-i kuruş
1640/Deveciler	1	+	-	-	-	-	+	1	-	-	-	9000
1650/Hacı İlyas Sagir	1	+	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3.000
1650/Hacı İlyas Sagir	1	+						2			+	250 riyal-i kuruş

Kaynak: MŞS 14, 48, 61, 64,79, 100 numaralı.

Tablo 2. Manisa'da satışı yapılan dükkân örnekleri.

Tarih/mah.	**Oda sayısı**		**fiyat**
1612/Saraylar	1	Derici	600
1612/Tardlu köyu	1	Kahvehane	14000
1612/Sağırcılar Çarşısı	1	Nalbant	7000
1621/Sarraçlar Çarşısı	1	Belirtilmemiş	15.000
1621/Boğasiciyan Çarşısı	1	Boğasici	14.100
1630/Karaköy Çarşısı	½ hisse	Belirtilmemiş	3000
1630/Manisa Haffaflar Çarşısı	1	Mesci	3000
1640/Debbağlar	1	Boyacı	8600
1640/Gömeciler Çarşıs	1	Belirtilmemiş	18000
1650/Yaviler	1	Belirtilmemiş	48 riyal-i kuruş

Kaynak: MŞS 14, 48, 61, 64, 79, 100 numaralı.

Tablo 3: Manisa'da satışı yapılan bağ/çayırlık örnekleri

Tarih/konum.	**Dönüm**		**Fiyat akçe**
1612/Bektaş	1.5	Bağ	850
1621/Kirdeci köprüsü	1	Bağ	2700
1621/Kirdeci köprüsü	5	Bağ	7000
1621/Sultan Korusu	60	Çayırlık	1000
1630/Kirdeci Köprüsü	2	Bağ	4400
1630/Horos Karye yakın	2	Bağ	25 kamil kuruş
1640/KaracaAhmed Karye yakın	4	Bağ	1000
1640/Uncubozköy	3	Bağ	4500
1650/Göktaşlı	2	Bağ	56 riyal-i kuruş
1650/Kuyupınar	1	Bağ	2 kıt'a riyal

Kaynak: MŞS 14, 48, 61, 64, 79, 100 numaralı.